

SZENTMÁRTONI JÁNOS

„Idegen fagyban a zászlótartó”

Nagy László jelenléte
a legújabb magyar költészetben

(Vázlatpontok)

„Nézd el törpeségem megkésett bölcsességeit, / de a költészet embermagasságú hidegében / nincs miért kölcsönözni páncélsúlyú szárnyat. / Reklámok fondorlatosságával ha felépül a vers, / nincs hitem mögé látni: / ikonragyogású istállóid ünnepébe.” (Gyónás Nagy Lászlónak) – írta 1998-

ban egy huszonegy éves költő, Oravecz Péter. Legjobb s talán egyetlen barátom akkortájt, akivel éjszakákat töltöttünk a kamránk mögötti tűzrakás körül zseblámpafényben, könyvek fölé görnyedve, mert azt hittük, hogy a gyermekkori hazátlanság gyötrelmét, a szellemi-lelki otthonkeresés viszonytagos zarándokútját s a külvilág egyre két-

ségbeejtőbb méreteket öltő pusztulását csak a vers enyhítheti, segítheti, lassíthatja le bennünk. Ezeknek az éjszakai felolvasásoknak egyik állócsillaga mindjárt az elején Nagy László lett. Még úgy is, hogy éreztük, mi nem fogunk tudni olyan erővel hinni az emberben és a világ-egész rendezettségében, mint ő, az utolsó költősámán. Talán mert kisebb a hajó s alacsonyabban az árbockosár, ahonnan fölmérni igyekezzük emlékeinket és korunkat. Talán mert sokkal kisszerűbb, ám nem kevésbé tragikus jelenségekkel kellett szembenéznünk, amelyek manapság érik el végpontjukat: a városi galambok szaporodási ütemében sokasodó emberroncok tömegével, a csontjág lecsapolt, fölزابált földgolyóval, egy szellemileg kiürített társadalommal, mi több, civilizációval. Talán mert már nincs falu, hol a zseni fölveti fejét, s átvág a rengetegen, kezében fűzfáissal, amely sokáig veszélyesebb fegyvernek számított, mint a bot vagy a kard. Talán mert a város se más köröttünk, mint Ninive, amelynek egyre fülsüketítőbb mentőszirénájában, ökölharcában, plázákba gyömöszölt idegbajában szinte már láthatatlan pont a költő,

aki mint Jónás, legszívesebben elő se mászna a cethal gyomrából, mert tudja, hogy ebben a zajban és ürességben az igaz szó már mit sem ér. Persze akkor még nem gondolhattunk mindebbe bele ennyire tudatosan, hiszen legelőbb a magunk démonaival kellett megvívunk csatánkat – de torkunk mélyén bizony nem egyszer megéreztek a vereség ízét. Zsigereinkben az eleve elbukás reménytelenségének katarziszt. Lehet, hogy abból lesz költő, akit ez az iszony nem két vállra fektet, hanem lábra lök? Nagy László ilyen volt, rendíthetetlen állt a zajlásban a „halálraítéltek fenségével” (*Éljenek a fák*), s mi áhítattal csüngtünk, kapaszkodtunk világpogtató metaforáiba.

Pár évvel ezelőtt egy folyóirat felkérésére a következő sorokat jegyeztem le: „Nagy László ma is eleven jelenlét. Az erkölcsi feddhetetlenség, a hazáért, embertársainkért való aggódás, a nyelvi bátorság és kísérletező kedv...: mindmind olyan értékek és tartalmak, melyek – manapság tűnjenek bár utópisztikusnak vagy anakronisztikusnak – minden időben hitelesnek és aktuálisnak tart-

ják meg alkotójukat. Önmagukban sem lehet elvitatni Nagy Lászlótól ezeket az értékeket, melyeket a beléjük vetett hit időnkénti elbizonytalanodása tett még embe-ribbé – hát még ha utolsó korszakának (melyet halála avatott utolsóvá) költői megújulására tekintünk (gondolok itt például a pátoszt háttérbe szorító szürreális, asszociatív prózaversekre, a képversekre, a verzállal szedett kiszólásokra stb.) És az is tény, hogy egyre több induló költő próbálgatja újra ezt a hangot, a reflexszerű elutasítás helyett inkább felülvizsgálja, mi folytatható az örökségből és mi nem.”

Ezt a gondolatmenetet a mából még inkább megerősödni látom, ezt próbáltam érzékeltetni Oravecz Péter versidézetével. Egyértelműen kimutatható, s egy nagyobb ívű tanulmányban bizony a közeljövőben fel is kell majd térképeznünk, hogy a rendszerváltás után, főleg a kilencvenes évek közepén indult nemzedéktől kezdve egész a mai húszévesekig fokozatosan erősödnek a Nagy László-i hagyományok folytatására tett kísérletek, s ez a tendencia belátható időn belül nem fog megszakadni, sőt. Hogy miért nem? Mert egyre

nagyobb szükségünk lesz az ő magatartásának, hitének példaértékére. Ha az univerzum úgy működik, hogy hol összesűrűsödik, hol szétrobban, hol megint összerándul..., tehát pulzál, miért működne másképp az ember? Az elmúlt húsz-harminc évben szinte minden érték atomjaira hullott szét körülöttünk. Egyre inkább szomjazunk majd rájuk, mert képtelenek vagyunk tartósan rendszertelenségben, káoszban élni. Birodalmak ropantak össze tőle. S érzik ezt a költők is, akik megannyi nyelvi forradalom, esztétikai lázadás, filozófiai útkeresés után megint csak a klasszikus értékekhez fognak visszatérni, mint istenéhez József Attila, aki megkerülte érte a Földet, holott mindvégig ott állt a háta mögött. Minél inkább pereg majd szét ujjaink közül az élet, s a kor, amelyben megvetni próbáljuk lábunkat, annál intenzívebben lobog fel bennünk az igény, hogy a hagyományok gyökérzetében megkapaszkodjunk, belőle új törzset, lombot eresszünk. S hogy az elszigetelődött, önnön magányukba falazott vagy épp emigrált egyének újra közösségekben találjanak rá önmagukra. Hogy csak mást ne említsek, mint az utóbbi időben ismét fölfelé ívelő, már-már reneszánszát élő táncház-mozgalom. Természetesen hosszú út van még előttünk, hiszen a világ egyelőre madáchi verme felé menetel, s nem az Olümposzra, meglehet, hogy csak unokáink érnek a végére. De hogy ez az út létezik, azt ma már tisztán látni, s hogy végig kell menni rajta, ma már nem kérdés.

De visszatérve eredeti gondolatmenetemhez, nemcsak az figyelhető meg az elmúlt tíz-húsz évben, hogy a metaforikus, látomásos költői hagyomány új művelői indultak el a pályán, akik természetesen szerepeket, szerepeket, de újra vállalni merik indulataikat, érzelmeiket, hit és hitetlenség bennük dúló csatáját – hanem bizony egyre többen bele is kapaszkodnak Nagy Lászlóba, ki így, ki úgy. Van, aki a vállalhatatlan teher elől kihátrálva szólítja meg őt gyónásszerűen (ld. Oravecz versét); van, aki valamelyik versformáját kölcsönzi tőle saját érzelmei, gondolatai kifejezésére, esetleg parafrázisban vagy épp hommage-ban tiszteleg előtte, mint például a legfiatalabb nemzedék egyik jeles képviselője: Korpa Tamás, akinek *Nagy Lászlónak* című költeménye *Az év versei 2009* című antológiában is olvasható. De vannak olyanok is, akik megszólítják őt erejét, hitét kérve, hogy segítsen, ahogyan ő fordult annak idején József Attilához. Ha még tágabban szemlélem e folyamatot, még több találkozásra látok: Nagy Gábor morális hajlíthatatlanságában, az alságot való ostorozásában bizony őt is tükröződni vélem; Falusi Márton költői hanghordozásában és képalkotási technikájában számtalan rokon

jegyre bukanni; s bizony még aki látszatra meglehetősen távol áll tőle, például Györffy Ákos természetfilozófiájában is fölfedezni a gyökereit. Kellemes meglepetés volt számomra a Parnasszus 2007-es Nagy László-száma, amelyben olyan ifjú költők is megvallozták iránta korábbi vagy még élő kötődésüket, akiknek költői világa ma már nem áll közel az övéhez. De említhetném a Fiatal Írók Szövetségének évente rendezésre kerülő iszkázi taborát is. És sorolhatnám még tovább a kapcsolódási pontokat, de csak egy kedves példát idéznék:

*Reggel a napfény-
menyasszony
ölében én is
elalszom.*

*Amíg a földre
nem jön éj,
halott világra
szemfödél:*

*addig én nem is
kelek föl,
álmot veszek a
szelektől.*

*Ha jön az éjjel
süvöltsék:
az est érleli
gyümölcsét.*

*Kifogytam minden
igenből,
virágaimat
szívemről*

*lelegetnék már
a férgek;
bezárja testem
a lélek.*

A vers címe *Halott világra szemfödél*. Szintén húszévesen írta egy költő Oravecz után öt-hat évvel, Székely Szabolcs. A forma pedig egy korai Nagy László-dalé (*Köd-konda támadt*):

*Köd-konda támadt
rétemre,
virágaimat
megette.*

*Már csak a betű
virágzik,
eredő könnytől
elázik.*

*Pusztá világra
jön a tél,
árvaságomra
nincs fődél.*

A hagyomány és modernség, a magyarság és európaiság szintézisét megteremtő bartóki út mindmáig a leggazdagabb, legtartósabb, legigazabb út, amin művész járhat. Nagy László többek közt ezt hagyta ránk örökül. Voltak idők s csoportok, amelyek ezt elherdálni, félresöpörni igyekeztek. Ennek a rövid korszaknak vége. Aki nem a mindenséget faggatja a létről, aki nem a mindenség hangján akar legalábbis szándékai szerint megszólalni, az csupán sűgő marad mindvégig az idő színpadán, és soha nem osztják rá Hamlet szerepét. Ez már jó párszor bizonyosodott. Tudta ezt Nagy László is, sőt ő tudta a legjobban, s bár nemegyszer kétségek gyötörték, s ma biztosan még inkább szörnyülködne, mint tette azt életében, a maga korában, két eszméből

azonban soha nem engedett. Az egyik a *részvét* az ember iránt, akit egyrészt lealjasolni lát, másrészt áldozattá válni a lealjasodó világban. S végül, de nem utolsósorban, a természetből kiszakadt, attól teljesen elfordult, önfelszámoló, fogyasztói falanszterekben rabszolgáltatott közösségek jövőtlenségét is látta, s ami neki még kezdődő jövő volt, nekünk már jelen, nyakig ülünk benne. De mindennek ellenére mindig az Egészre függesztette szemét, amelyben próbálta az embert mint lehetőséget elhelyezni, még a legelkeseredettebb pillanatokban is.

„A dobogón, ahol számárfüle nőtt már / a megváltóknak s korteseiknek, most halványan / az artista hallgat” (*Artista, havazó tartományban*). Jelenleg még ebben az állapotban találjuk a költőt, akiben *átdőfték az angyalt (Bohóc)*. Még sincs más választása, mint a pompeji örnek. Tartozik hivatásának annyival, hogy a helyén marad, akár „idegen fagyban a zászlótartó” (*Hószakadás a szívre*). Ez a másik eszme, amelyből Nagy László nem engedett. Heroikus? – kérdezik gyanakodva sokan. Nem, csak tisztességes. S ha kihúzzák alólunk végleg mindazt, amiért küzdöttünk, amit fölépítettünk, még akkor sincs veszve minden: induljunk „haza, hazának” (*Jönnek a harangok értem*).

